

Қадим ва ўрта аср олами

ҚАДИМ ВА ЎРТА АСР ОЛАМИ

14:05 / 08.09.2023 901

Фарблик талабаларнинг Андалус ва бошқа ерлардаги исломий мадрасалар билан боғлануви фиқҳ ва қонуншуносликка оид ҳукмлар мажмуининг ўз тилларига кўчишида катта рол ўйнади. Ана шу пайтда Овропада мустаҳкам низом ва одил қонунлар бўлмаганди. Ҳатто Наполеоннинг Мисрдалик даврида моликий фиқҳидаги энг машҳур китоблар француз тилига таржима қилинди. Бу китобларнинг илкларидан «Халил китоби» бўлиб, у француз фуқаролик кодексининг мағзи (асоси) бўлган. Кодекс моликий фиқҳи ҳукмларига ниҳоятда ўхшаш бўлган.

Аллома Седийо айтади:

«Африка араблари билан алоқаларимизда, хусусан, назаримизни тортган нарса - моликий мазҳаби бўлди. Франса ҳукумати доктор Беренга 1422 йилда вафот этган Халил ибн Исҳоқ ибн Яъқубнинг фиқҳга доир «Китобул муҳтасар»ини французчага таржима қилмоқни топширди.

Қадим ва ўрта аср олами ҳокимлар фаолиятини назорат қилиш хукуқини инкор этарди. Шунингдек, у билан ҳоким ўртасидаги алоқани қул билан хожаси ўртасидаги алоқадек қилишарди. Мамлакат подшоҳнинг хос мулки саналар, бошқа моллари мерос қилиб олинганидек, у ҳам меросхўрларига ўтарди. Ҳоким мутлақ хўжайин бўлиб, ҳалқа нисбатан хоҳлаган ишини қиласади. Мана шунинг сабабидан амирнинг тахтдаги

хиссасини талаб қилиб ёки қариндош-уруғлар мероси тұғрисида келишмовчилік учун бир давлат билан бошқаси ўртасида уруш чиқишини оқлашарди!

Урушувчи миллатлар ўртасидаги алоқага келсак, ғолиб мағлубнинг қўлидаги бор нарсани ватани, моли, обрўси, ҳуррияти ва иззатини мусодара қиласди. Ҳолат то Ислом ҳазораси барпо бўлгунча шундай давом этди. Ислом тамаддуни эълон этган тамойиллари ичидаги албатта ҳалқ ўз ҳокимларини назорат қилиш тұғрисида ҳақ соҳиби экани ҳам бор эди. Чунки ҳокимлар ҳалқ манфаатларини ва омонатни ҳимоя қилувчи виждонли кимсалардан фарқланмайдилар. Бу тұғрида тарихда биринчи марта ҳалқ ичидан бирор киши чиқиб, ҳокимидан нима кийишини, қаердан келганини суриштириши воқеъ бўлди. Бунинг учун у ўлимга хукм қилинмайди, қамоқقا судралмайди ва сургун этилмайди. Тоинки, у ва одамлар қаноат ҳосил қилиши учун ҳоким унга ҳисботини тақдим этади. Тарихда биринчи марта ҳоким ўзини ҳалқнинг қароли эканини, ихлос или унга хизмат қилиши ва қаролга лозим бўлганидек, унга ҳам самимият лозим эканини эътироф этди...»

Албатта, юқорида зикр қилинган ўзгаришлар барча европаликларни хурсанд қилгани йўқ. Ўша ижобий ўзгаришлардан унда қатнашганлар ва уларнинг таъсир доирасидаги кишиларгина хурсанд эдилар. Кўпчилик авом ҳалқ бу гаплардан бехабар эди. Аммо хабардорлар, хусусан черков арбоблари бу каби ўзгаришлардан ғоятда аччиқланар ва ғазаблари қайнаб тошар эди. Улар «ғайридин» мусулмонлар «садда» европаликларнинг бошини айлантиришини зудлик билан тўхтатиш пайидан эдилар. Бу ниятни амалга ошириш учун тайёргарлик кўриб борар эдилар. Вақти соати келганда Ислом ва мусулмонларни ер юзидан супуриб ташлаш ниятида «муқаддас уруш» эълон қилдилар. Тўла тўқис икки юз йил давом этган «Салб юришлари»ни эълон қилдилар.

«Олам ва одам, дин ва илм» китоби асосида тайёрланди

Ушбу китоб Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмитанинг 2022 йил 5 октябрдаги 03-07/7619-рақамли хуносаси асосида тайёрланди.